

Az Akadémia munkabizottságainak jelentőségéről a múltban és a jövőben

---

Nagy érdeklődéssel olvastam Láng István akadémikus gondolatébresztő tanulmányát az Akadémia tudományos bizottsági hálózatáról a Magyar Tudomány 1994. 2. számában. Magam sok éve veszek részt az MTA több bizottságának, munkabizottságának, esetenként ad hoc bizottságainak munkájában, elsősorban a kémia, esetenként egyes határterületi tudományok területén. Tapasztalataim szerint Akadémiánk elmúlt két-három évtizedes működésének talán legeredményesebb, de mindenképpen senki által nem vitathatóan értékes tevékenysége a munkabizottságokban folyt és folyik ma is. A bizottságok, feladataikból adódóan, tudománypolitikával, szervezéssel, sőt helyenként adminisztrációval is foglalkoztak. Ezek során döntéseket hoztak, amelyek természetszerűleg nem találkozhattak mindenki egyetértésével. Munkabizottságaink — legalábbis a kémia területén — szinte kizárólag konkrét kutatási eredmények tudományos vitáinak fórumául szolgáltak. Az Akadémia tevékenységének ma nagyon is aktuális reformja ezért várhatóan a munkabizottságok szerepének felértékelésével jár majd. Ezt elősegítendő vázolom az alábbiakban a munkabizottsági tevékenységgel kapcsolatos pozitív tapasztalataimat.

A tudomány — ezen belül a kémia is — mára szerteágazó tudományterületekre *specializálódott*. Hazánk nagysága folytán egy-egy részterülettel viszonylag kevesen foglalkoznak. Ahhoz, hogy a speciális témákban valóban színvonalas eredmények születhessenek, a különböző helyeken rokontémákkal foglalkozóknak a kapcsolatára, kritikus tapasztalatcseréjére van szükség. Ez különösen fontos volt a múltban, amikor a nemzetközi kapcsolatokat az anyagiak mellett más tényezők is nehezítették, de fontos még ma is, annak ellenére, hogy az elektronikus posta forradalmasította a nemzetközi kapcsolatokat.

Két ember bármilyen intenzív tapasztalatcseréje sem egyenértékű a csoportokban folyó *vitával*, ahol az egyes vélemények visszacsatolódva termékenyítően hatnak egymásra. Ezért az a legfontosabb, hogy munkabizottságainkban érdemi vita folyjon. Rendezvényeiken az adott tématerület valóban érdeklődő hazai kutatói vegyenek részt, akiknek észrevételei, megjegyzései vagy egyszerűen csak kérdései

újabb lendületet adhatnak az adott kutatásnak. Szerencsére a Kémiai Tudományok Osztályának sok ilyen munkabizottsága van. Ezek még akkor sem csak az adott munka elbírálásával vagy értékelésével foglalkoznak, amikor formailag egy-egy kandidátusi értekezés *előzetes vitája* a feladatuk, hanem a disszertáció alapjául szolgáló primer eredmények és azokból leszűrt következtetések kapcsolatát vizsgálják. Ily módon gyakran új szempontok merülnek fel, amelyek esetenként a kutatás új irányait indítják el. Gyakran tapasztaltam, hogy a már elkészültnek tekintett értekezés előzetes vitája és a hivatalos védés közötti időben a tárgyalt anyag gazdagodott, bizonyos tézispontok megváltoztak, egyesek kimaradtak, mások helyett újak születtek. A munkabizottságokban folytatott érdemi vitán történt az értekezés valóságos megmérése. Az ott kialakult vélemény határozta meg a munka további sorsát.

A munkabizottságok a kutatást érdemben segítő volta még kifejezettebben jelentkezett azokon a rendezvényeinken, amelyeken *folyamatban lévő témák rész-eredményeiről* hangzottak el előadások vagy külföldön elkezdett kutatások hazai folytatásának megvitatása volt a cél.

A fentiekben vázolt tevékenység eredményessége természetesen igen nagy mértékben függ a munkabizottságok *személyi összetételétől*. Csak azok a bizottságok működhetnek jól, amelyekben valóban a leginkább érdeklődő, a kutatás iránt elhivatott szakemberek vesznek részt. Ilyeneket természetesen nem lehet kinevezni vagy delegálni. A Kémiai Tudományok Osztályán bevált gyakorlat, hogy az egyes munkabizottságok összeállítására szolgáló „első ülésekre” az adott szakterület lehetőleg minél több eredményes kutatóját (tudományosan minősítettek és a minősítés előtt állókat) meghívjuk és a jelenlévők maguk közül titkosan választják meg a munkabizottság 20 tagját. Tapasztalataim szerint ez a módszer szinte mindig optimális összetételű bizottságot eredményez. A rendezvényekre azonban a megválasztott tagokon kívül *minden érdeklődőt meghívunk*. A meghívottak száma meghaladhatja a munkabizottsági tagokét. Senki se érezhesse kizárva magát! Ez a szervezés tehát nemcsak demokratikus, de egyértelműen hatékony is. Ily módon a munkabizottság „kemény magja” mellett az egyes rendezvényeken a szűkebb témától függően mások és mások vesznek részt. Ez egyes esetekben akár a bizottság osztdódásához, új munkabizottság születéséhez is vezethet.

Azáltal, hogy a különböző tudományos pályázatok elbírálása és egy sor tudományszervezési és adminisztratív kérdés kikerült az akadémiai bizottsági hálózat hatásköréből, a bizottságok operatív feladatai jelentősen csökkentek. Az érdemi kutatásokkal foglalkozó munkabizottsági hálózatban ilyen feladatcsökkenés nem várható, hiszen éppen a pályázati rendszer térhódításával mindinkább növekvő tudományos versenyben való helytálláshoz a munkabizottsági vitafórumok nyújthatnak leginkább segítséget.

A *tudományos minősítés* egyetemi hatáskörbe kerülése csak látszólag jár együtt a munkabizottsági feladatok csökkenésével. Valójában a PhD értekezések megfelelő színvonalának biztosításához különösen fontos a különböző kutatóhelyeken folyó rokon jellegű kutatások kooperációja, eredményeinek kicserélése, a munkák minél szélesebb szakértő közönség előtt történő bemutatása. Mindebben az Akadémia

munkabizottságai tudnak legjobban segíteni. Ezért került sok kandidátusi értekezés előzetes vitája munkabizottsági keretben megszervezésre. Ez azonban eddig se volt kötelező. Akinek érdekei vagy körülményei úgy kívánták, eddig is elkerülhette a munkabizottsági megméretést. Nem hiszem, hogy a munkabizottságok segítségét ezután kevesebben vennék igénybe, mint régen, ha az tényleg érdemi segítség.

Tudom, hogy a Kémiai Tudományok Osztályán nem mindegyik munkabizottsága (sok van belőlük) működik ideális módon, és a többi osztályon is van sok eredményes munkabizottság, albizottság vagy bizottság. Arra kell törekednünk, hogy az Akadémia minél több tudományterületen teremtsen lehetőséget a közvetlen kutatási tevékenység építő vitákkal, szakmai eszmecserékkel történő segítéséhez. Ez legyen Akadémiánk egyik főfeladata! A „kötelezettségek” csökkenése végeredményben ennek az *érdemi munkának a lehetőségeit növeli*. És ami ma nem közböbs: a munkabizottsági tevékenység fentiekben vázolt módja, a jó tapasztalatok elterjesztése akadémiaszerte viszonylag kis anyagi ráfordítást igényel.

A vázolt tevékenység, ha jól végezzük, az Akadémia tekintélyét, presztizsét növeli, ami állásfoglalásainak társadalmi elfogadását, hatékonyságát egyéb kérdésekben is segíti. Akadémiánk működésének eredményessége, társadalmi hatása a jövőben még inkább, mint a múltban, a tudomány művelése terén szerzett tekintélyétől függ. Ennek növelése mindannyiunk feladata. Ebben segíthetnek jól működő munkabizottságaink.

Burger Kálmán

Az Akadémia tulajdonképpen bizottságaiban él

Az Akadémia — hétköznapjai során — tulajdonképpen a bizottságaiban él. Érthető, hogy a bizottságok munkájának, a munka hatékonyságának elemzése visszatérő téma az Akadémia múltjában. Aktualitását jelzi *Láng István* közelmúltban megjelent tanulmánya is (Magyar Tudomány, 1994. 2. szám). Ehhez kívánok hozzászólni.

Mondanivalómat erősen korlátozom: csak az állandó jellegű, tudományos osztálybizottságokról (albizottságok, munkabizottságok) szólok, ezek vonatkozásában is főként a feladatokról, módszerekről és mindezt a volt III. Osztály (Matematikai és Fizikai Tudományok Osztálya), még inkább az ennek osztódása folytán létrejött